

CATIR, ÒLIBA, GUAIXAR, BOTAFIÓ, GUIAR, ALISCARA, i d'altres que tractem ací i en *EntreDL* III, 5-62. Un mot tan essencial i esdevingut consubstancial en la llengua, és ben difícil que sigui un occitanisme, per antic que fos. ¿Com s'hauria dit això abans si ho hagués estat? No podem excloure que mots com *bòrreu* i *llord* haguessin tingut abans un abast semàntic i estilístic més ample.

L'única raó que ens ho faria pensar és que el canvi dels sons *ɪt* en *ch* és un procés de palatalització propi de l'occità central (*gachar* = *guaitar*, *cochar* = *cuïtar*, *lach* = *llet* < *lait* etc.), i solem mirar el fenomen paral·lel en el grup sonor *ɪd* > *j* com a natural només en aquells dialectes: de fet, només clarament reconegut en ells. *Dreita* ha esdevingut *drecha* en la zona que comprèn tot el llemosí (salvant un terç a la part Nord), el Perigord, el Carcí, i el Montalbanès (*ALF*, 427, *main droite*); d'altres *mapes* com el de *laitue* 'lletuga, enciam' *LACTUCA* (*ALF*, 748) resulta que l'evolució *ct* > *ch* és pròpia de Provença i tot el NE. i Centre del Llenguadoc: el límit passa entre l'Erau i l'Aude, entre el Tarn i l'Alta-Garona, i des d'allà ve a coincidir amb el curs del riu. Paral·lel és *cuidar* > *cujar*, *freida* > *freja*, *MAGIDEM* > *mağ* f. 'pastera', *plaidar*, *plait* > *plajar*, *plag*. Però aquesta evolució no és catalana, i fins és estranya a gran part de l'occità. No és estrany, doncs, que Kuen trobés inexplicable el tractament fonètic de *lleig* (*AORBB* VII, 58).

Vet aquí, doncs, per què, després d'haver especulat amb la possible adaptació de *LAID* com un gallo-romànic antic *LAIDIU en la primera versió d'aquell treball meu sobre els germanismes catalans (*Mélanges M. Riquès* IV, 1951, 27ss.), vaig redactar així la nota 35, en reproduir-lo per a *EntreDL*: «No crec que el cat. *lleig* i l'ariegès i gc. oriental *lèch*, *lèjo*, autoritzin a postular un *LAIDIUS. Aquest mot fràncic no es degué introduir directament en la nostra llengua ni en el SO. d'Occitània, sinó com a manlleu a la zona occitana on *id*, *it*, passen respectivament a *ğ*, *ç*, zona que comprèn la major part dels parlars d'Oc --- No hi ha dubte que *id* per arribar a *ğ* va haver de passar per *-ig-*; els parlars occitans que en lloc de *freit*, *freido* *FRIGIDUS*, *dreit*, *dreito* *DIRECTUS*, diuen *fretch*, *frejo* i *dretch*, *dretcho*, degueren trasmetre llur *laiğ*, provinent del Nord de França, als parlars d'oc més meridionals i al català, que el canviaren en *lètch*, *lèjo* o en *lleig*, *lleja*, quan en aquests parlars *ai* passà a *e*. És veritat que avui justament a la zona de *fretch*, *frejo*, s'usa *lai(t)*, *laido*, per a 'lleig', però aquesta forma ha de ser un manlleu al fr. ant. *laid*, car de fet els textos antics a la zona usen *lag*, *laja* (*M. Ermengaut*, docs. medievals de Narbona i de l'Aude)». I de passada em referia al cas d'*EMPAITAR* (una mica comparable, si bé aquí per ultracorrecció). I inclinam-nos ara a admetre que *BOIG* no és d'origen germànic sinó pre-romà (veg. aquest article, nota 15), desapareix l'altre cas de germanisme en *-iu*: raó de més.

Podríem pensar, en efecte, que tenim un altre rastre de la importació nòrdica en la forma *layg* que tro-

bem en Desclot: «Quant --- les galees del rey Karles se'n foren tornades a Règol --- sí fo lo vent a la òstria torbat, e *layg* temps e molt vent; e feeren lur comde que ab aytal temps les galeres del rey d'Aragó no exirien de Messina» (*NCL* III, 119.2). Reconec, però, que continuo vacil·lant sobre tal manlleu, i que dubto encara més que llavors sobre el tractament de *-ɪd-*.

Es plausible que un mot de tal significat sigui manlleu de la llengua dels trobadors (cf. *GAI*, *BIAIX*, *BARJAULA* etc.); però és que no és lícit oblidar quin és el conjunt de les àrees. La teoria del manlleu en aquest cas, ens obligaria a creure que l'àrea d'autoctonia de *LAID* només seria des de la línia Gironda-Durença cap al Nord, fins a Bèlgica, amb centre, per tant, en la zona París-Dijon; i que fóra una pressió provinent d'aquesta zona la que hauria portat la propagació del mot fins als dos vessants Nord i Sud dels Pirineus, pressió que ha dut també la forma *laido* de l'occità central modern; o sigui una pressió provinent, més aviat, en últim terme, del francès del Nord. I això ja és menys plausible, en un mot bàsic de sentit moral i estètic, no especialment cavalleresc, gens guerrer, poc nobiliari.

I sembla una antinòmia admetre que en les seves formes específiques *laid*, *laida*, fos pres del fr., en la zona que hauríem d'esperar com a base de l'expansió del tractament amb *ğ* cap a la nostra terra. ¿Hem de tornar a pensar, doncs, en algun fenomen especial dels mots en *AI* tònic, com suggereix Gamillscheg (*RFE* XIX, 251) per als mots com *HAIFSTS* que passa a *às-tio*? Quelcom a la manera del cast. *brezo* < *BROÇIU* < *VROICO-?*, veg. *BROSSA* i les nn. 9 i 10 de *BRUC*. Sembla, d'altra banda, que l'àrea del tractament *id* > *j* és una mica més àmplia que el de *it* > *ch*: veg. la *GrIstProvMod.* de Ronjat; hi ha *-ch* (*-ts*) en el mapa *froid* de l'*ALF*, 612) en alguns punts (N. de l'Aude, Tarn-e-G.) que tenen *it* de *CT*; en el cas de *COGTARE* > *cuidar*, *cujar*, això és més clar; fins a quin punt l'extensió de *cujado* «pensée» és més vasta que, p. ex., la de *gachar* 'guaitar' o *facho* 'feta', ens ho mostra el *FEW* II, 839a, § 3; i sobretot hem trobat *cujar* en cat. antic en tot un nombre de textos (*VidesR*, *CostTort.*, *Amant-Dona-Confessor*, veg. vol. II, 1091a 2-15) i en un mot d'aquest calibre un manlleu lingüístic és inconcebible.

En conclusió el problema és un problema de fonètica històrica, que no està resolt ni ho estarà, fins que es faci una recerca a fons en dialectologia occitana. Recomanem-ho a la investigació futura.

DERIV.: *Lletgesa* [Llull]: «la dona qui era *leğa*, era casta --- e havia gran paciència, car son marit la menyspreave per la *legesa* que havia», *Merav.* II, 67; més aviat 'brutícia' que 'lletjor' en les *VidesR*: «molt li plasia prubresa --- mes *legesa* no la y podia sofrir», f° 178r2 («paupertas placuit, sordes numquam»; més cites en el gloss. de les *VidesR*); cf. *olor feo*, *gusto feo*, en el cast. d'Amèrica (*DECH* II, 880b15-21); *lletjura* [«no gaus fer *leğura* ni pixar en la dita plassa», Perpinyà, a. 1299, *InvlC*].

Lletgia; *lletjor* [el més viu avui potser en català cen-